

– wel aardig, maar een typerend bewijs van de afstand tussen de onderdanige dienaar en zijn genadige heren.

Ook dat ging veranderen. En nu moet ik hier even enkele woorden wijden aan de plaats van een hoofd van dienst, i.c. van een directeur van Gemeentewerken in het moderne bestel. Ik knoop dan aan bij wat, vlak na de oorlog, burgemeester Oud mij, als jong directeur eens toevoegde: 'Vergeet nooit, mijnheer Tillema, dat de Raad het hoofd der gemeente is!' Ik heb deze ongetwijfeld als een vaderlijke vermaning bedoelde aanbeveling inderdaad nooit kunnen vergeten. Ze is vanzelfsprekend, verankerd immers in de Gemeentewet; ze kan tevens – wanneer verkeerd begrepen – een bron van conflicten zijn. De moderne samenleving is zó samengesteld geworden, zó zeer berustend ook op specialistische kennis van technische en organisatorische aard, ze vertoont daarnaast zóvele facetten op het gebied van beleid en psychologie, dat van geen gemeentebestuur meer verwacht kan en mag worden dat het van zichzelf uit dit alles beheerst, nòch dat het in staat kan worden geacht zelve de telkens weer nodige initiatieven te ontplooien. De taak van een gemeentelijk hoofd van dienst ligt dan ook zeker niet meer in het alleen maar uitvoeren van de van hogerhand verstrekte opdrachten, maar is voor het overgrote deel te zien als het doen van nieuwe voorstellen welke op een bepaald terrein in het belang der gemeente moeten worden geacht, in het bepleiten van deze voorstellen, in woord en geschrift, ten overstaan van het gemeentebestuur opdat dit, als 'hoofd der gemeente', met volle kennis van zaken en in volle vrijheid tot beslissingen kan komen. Dit betekent geenszins een dictatuur van de technici en evenmin het najagen van eierzuchtige adviseurs-dromen, maar alleen en uitsluitend het gezamenlijk en goed gecoördineerd behartigen van de gemeenschapsbelangen door directeur en raad, ieder op de eigen plaats.

Daarbij komt nog iets. Want in een stad als Rotterdam, zich ontplooiend bij de gratie van het particuliere initiatief op het gebied van handel, scheepvaart en industrie, is de taak van de overheid in uiterst belangrijke mate het goed bereiden van de bodem waarop zich deze activiteiten kunnen ontwikkelen. Zonder contact tussen overheid en bedrijfsleven, zonder coördinatie tussen Raadhuis en Kamer van Koophandel, is dit ondenkbaar. En waar het Raadhuis, althans op dit terrein, zijn impulsen grotelijks van